

Vergaderjaar 2008–2009

31 209

Schoon en zuinig

Nr. 70

**BRIEF VAN DE MINISTER VAN VOLKSHUISVESTING, RUIMTE-
LIJKE ORDENING EN MILIEUBEHEER**

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 15 januari 2009

In het Kamerdebat van 3 november 2008 over de voortgangsrapportage Schoon en Zuinig (Kamerstuk 31 209, nr. 62), heb ik u toegezegd om voortgaand aan het AO over energiebesparing in de gebouwde omgeving, u mijn reactie te doen toekomen op de «14 praktische schone en zuinige voorstellen van de SP-fractie». Middels deze brief, mede namens de minister voor WWI, voldoe ik aan deze toezegging. Hieronder treft u voor elk van de 14 punten van de SP mijn reactie aan.

Punt 1

Bouwregelgeving per 1-1-2009 afgestemd op toepassing actieve zonne-energie in gebouwen.

Reactie

Het kunnen plaatsen van zonnepanelen is niet verplicht gesteld in het Bouwbesluit 2003. Het is dan ook aan de opdrachtgever om te bepalen of hij zonnepanelen wil gaan plaatsen. Wanneer de opdrachtgever bij oplevering of in de toekomst zonnepanelen wenst, is het inderdaad raadzaam in de detaillering van gevels en daken rekening te houden met de mogelijkheid tot plaatsen van zonnepanelen. Hiermee kunnen de kosten voor het aanbrengen flink gereduceerd worden. Op basis van het Besluit bouwvergunningstvrije en licht-bouwvergunningplichtige bouwwerken mogen zonnepanelen zonder bouwvergunning op en aan bouwwerken geplaatst worden. Ze mogen alleen niet dwars op de nok staan, en de hellingshoek is geclausuleerd op platte daken. Het Bouwbesluit 2003 stelt geen prestatie-eisen aan de zonnepanelen zelf, maar wel aan de bevestiging ervan. Optimaal rendement van de warmteopwekking is afhankelijk van de hoeveelheid zon die door de collectoren kan worden opgenomen. De zonoriëntatie van de panelen speelt hierbij een belangrijke rol, maar niet elk dak heeft een zuid-kant.

Voor bestaande gebouwen zal per situatie gekeken moeten worden hoe

het zonnepaneel het best geplaatst kan worden. Voor nieuwbouwprojecten kunnen gemeenten in het stedenbouwkundig plan dan wel het bestemmingsplan bijdragen tot een optimale oriëntatie op de zonkant. Een gunstige oriëntatie wordt in nieuwbouwsituaties gestimuleerd door de EPC-eis. Deze is vastgelegd in het Bouwbesluit 2003.

Punt 2

De bouwregelgeving voor nieuwbouw wordt per 1-1-2009 aangevuld met eisen met betrekking tot zonwering en warmteaccumulatie van gebouwen.

Reactie

Het tegengaan van warmteaccumulatie cq. temperatuuroverschrijding is voorzien in de Energie Prestatie Norm voor woningen. Deze norm maakt sinds 2006 deel uit van het Bouwbesluit en zal op 1 januari 2011 worden herzien. Bij de herziening van de EPN zal de inschatting rondom temperatuuroverschrijding ook voor utiliteitsgebouwen worden meegenomen. De voorschriften kennen de vorm van prestatie-eisen, waarbij het aan de opdrachtgever, bouwer e.d. is om daarvoor vanuit een integrale benadering van klimaatverandering (mitigatie en adaptatie), gezondheid e.d. zijn optimale oplossing en toepassing te kiezen. Zonwering is één van die toepassingen. Het ligt derhalve niet in de rede een publieke eis voor het aanbrengen van zonwering of andere maatregelen op te nemen.

Punt 3

Er komt een experimenteerprogramma voor het verbeteren van de klimaatbestendigheid van bestaande gebouwen.

Reactie

Bij het klimaatbestendig houden en maken van gebouwen moet rekening worden gehouden met het bescherming bieden tegen hitte en koude, water en wind. Dat geldt voor zowel de nieuwbouw als de bestaande te renoveren bouw. Een aantal maatregelen kan bij het verbeteren van de bestaande bouw hetzelfde zijn als bij nieuwbouw aangezien het bij renovatie vaak gaat om het toevoegen van nieuwe bouwdeelen e.d. Het is evident dat de renovatie daarin beperkingen kent door de reeds bestaande constructie en indeling van het bestaande gebouw; denk bijvoorbeeld aan beperkte spouwbreedtes die de maximale isolatie bepalen, bestaande kozijnen die de dikte van de beglazing limiteren, dakopbouw die groene daken minder makkelijk mogelijk maken etc. Reden waarom een bestaand gebouw ook beperkingen kan opleggen aan het klimaat- en/of ventilatiesysteem bij het dimensioneren van kanalen en/of leidingen. Het is daarom de kunst reeds bestaande en innovatieve technologieën te «fitten» op toepasbaarheid bij renovatie. Hiervoor loopt er reeds een aantal programma's. Zo heeft binnen het EnergieOnderzoekStrategie-programma (EOS) van het ministerie van Economische Zaken het Rigoureuusproject als doel innovatieve renovatieconcepten voor woningen te ontwikkelen, waarbij een verlaging van 75%, van het totale (primaire)energiegebruik wordt nagestreefd met een behoud van een goed binnenklimaat. Hierbij wordt zo mogelijk een koppeling gelegd met adaptieve aspecten. De fase van experimenteren is voorbij en er wordt overgestapt naar implementatie met vooral aandacht voor kennisoverdracht zodat de ervaringen van eerdere experimenten op brede schaal worden doorvertaald naar de dagelijkse praktijk. Zo zal ook de Meer met Minder-organisatie worden ingezet om ervaringen en kennis te verspreiden.

Punt 4

Bevorder een collectieve aanpak van energiebesparing in de koopsector.

Reactie

Het stimuleren van een complexgewijze aanpak bij eigen woningbezitters, ook bij eengezinswoningen waar geen Vereniging van Eigenaren actief is, past in de filosofie van Meer met Minder. In die context wordt dit dan ook opgepakt. De kosten voor aanpak van de woning worden hierdoor gedrukt waardoor eigenaren ook eerder verleid zullen worden om ook energiebesparende maatregelen te nemen. Het zal minimaal een combinatie worden van individuele, bloksgewijze en zelfs wijksgewijze aanpak. Juist in de proefprojecten Meer met Minder wordt ingezet op het beproeven en optimaliseren van de bloksgewijze en wijksgewijze aanpak.

Punt 5

Bouw het energielabel voor woningen om naar een maatstaf voor het absoluut verbruik, in plaats van voor relatief verbruik, zet een sanctie op het ontduiken van de wettelijke verplichting.

Reactie

De verplichting van een energielabel op het transactiemoment van de woning is bedoeld om een nieuwe eigenaar inzicht te geven in de energieprestatie van de woning en hem inzicht te geven in het handelingsperspectief in de vorm van adviezen om hem te stimuleren energiebesparende maatregelen te nemen. De Europese richtlijn «Energieprestatie van Gebouwen» geeft aan dat het energieprestatiecertificaat voor gebouwen referentiewaarden moet bevatten, zoals geldende wettelijke normen en benchmarks, waarmee de consumenten de energieprestatie van gebouwen kunnen vergelijken en beoordelen. Uitgangspunt vanuit de Europese richtlijn is om bij de totstandkoming van het label de energetische kwaliteit van gebouwen uit te drukken, onafhankelijk van het gedrag van de gebruiker en dus het absolute verbruik. Het energielabel kan dan ook gebruikt worden als objectieve standaard om te vergelijken bij hetzelfde type woningen. Bijvoorbeeld hoekwoningen met hoekwoningen. Essentieel is dat de koper inzicht krijgt in de mogelijkheden die hij heeft om de woning energiezuiniger te maken, relatief ten opzichte van dezelfde woningtypen. Daarnaast kan de koper nog altijd op basis van de aanduiding van het primair energieverbruik in MegaJoules het gestandaardiseerde verbruik van woningen die niet van hetzelfde type zijn met elkaar vergelijken.

In het kader van de verbeteracties zoals aan de Kamer gemeld op 5 september 2008, is aan een consumentenpanel voorgelegd welke indicator voor hen het meest informatief is. De voorkeur gaat uit naar een indicator in de vorm van kilowattuur (Kwh) en kubieke meters (m³) gas. Hiervoor zijn echter rigoureuze wijzigingen nodig in de software van vooral de kleine softwareleveranciers. Deelnemers aan de panels hebben echter aangegeven geen bezwaar te hebben tegen de indicator megajoule (MJ) voor primair energieverbruik in plaats van de indicator MJ/m². Pas eind 2009, bij de jaarlijkse release van de software-actualisatie zal een uitsplitsing per energiedrager worden gerealiseerd en in het energielabel worden opgenomen.

Het energielabel is nog pas kort op de markt. Door de verbeteringen die dit jaar zijn doorgevoerd, de komende communicatiecampagne naar makelaars en notarissen en de koppeling aan flankerend beleid zal het energielabel ook steeds meer ingang vinden. Voorlopig zal er daarom

geen sprake zijn van sancties. Maar om toch op alle situaties voorbereid te zijn, laat ik onderzoeken welke juridische mogelijkheden er zijn om het ontbreken van een energielabel te sanctioneren. Hierbij wordt ook gekeken naar sanctioneringsmogelijkheden bij andere Europese lidstaten.

Punt 6

Verscherp de normstelling voor de energieprestatie van bestaande gebouwen in fasen, te beginnen per 1-1-2009.

Reactie

Voor een normstelling aan de energieprestatie van bestaande gebouwen is in 2008 een eerste verkenning uitgevoerd. De uitkomst van de verkenning is dat het juridisch lastig is om normstelling te verplichten bij de verkoop van het gebouw, omdat dit tot problemen leidt met het recht op eigendom (Europees Verdrag van de Rechten van de Mens). Nader onderzoek moet leiden tot uitkomsten voor de zomer van 2009.

Bij het geheel vernieuwen van een gebouw moet voldaan worden aan de energieprestatiecoëfficiënt op nieuwbouwniveau. Bij het gedeeltelijk veranderen of vergroten van het gebouw worden in het Bouwbesluit eisen gesteld aan isolatie en ventilatie van het gebouw. Bij de eerstvolgende wijziging van het Bouwbesluit worden de eisen voor de isolatiewaarde (Rc-waarde) aangescherpt.

Punt 7

Maak een NHG-garantie zonder taxatie mogelijk voor investeringen in energiebesparing, voor eigenaarsbewoners waarbij de restant hypotheek minder dan 70% van de WOZ-waarde bedraagt.

Reactie

De afgelopen tijd is met de VNG en het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW), de uitvoerder van de Nationale Hypotheekgarantie (NHG), gesproken over de bijdrage die NHG kan leveren aan het stimuleren van energiebesparing. Hierbij is geconstateerd dat hoewel de kwaliteit van de WOZ-waarde is toegenomen, er nog altijd behoefte bij financiers en het WEW bestaat aan een woningspecifieke taxatie. Zie ook de antwoorden op de vragen van het kamerlid Janssen over de kwaliteit van woningtaxaties Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 1619). De taxatie dient om de waarde van het onderpand, de staat van onderhoud, de bestemming en de eventuele (grond)vervuiling vast te stellen. Deze inschatting van het onderpand is nodig omdat de uitvoerder van de NHG, het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW), borg staat voor de rente- en aflossingsverplichtingen van de koper richting de verstrekker van de lening. Het WEW heeft aangegeven dat een WOZ-waarde, anders dan een taxatie, niet voldoende woningspecifiek is.

In het verlengde van het Energiebesparingsplan «Meer met Minder» heeft het WEW met instemming van de VNG en WWI besloten het meefinancieren van energiebesparende maatregelen te stimuleren. Vanaf 1 januari 2009 wordt het mogelijk om een hogere lening met NHG af te sluiten als die wordt bestemd voor uitgaven aan energiebesparende voorzieningen. Door in de NIBUD-normen van verantwoord lenen, die als uitgangspunt gelden voor de NHG, rekening te houden met de besparing op maandelijkse energielasten als gevolg van de energiebesparende voorzieningen kan een tot € 6 500,- hogere lening worden afgesloten. Wel blijft de bovengrens van € 265 000,- gehandhaafd. Naast de evidente voordelen op het gebied van duurzaamheid, bieden besparingen op de maandelijkse energierekening ruimte voor een grotere maximale leen-

capaciteit. Dit effect is onderzocht door het NIBUD. Door de besparing op de energielasten is een hogere lening met bijbehorende hogere hypotheeklasten verantwoord binnen de kaders van de NIBUD-normen.

Punt 8

Introduceer een extra schijf voor de energiebelasting op elektriciteitsverbruik van kleinverbruikers, die bovengemiddeld verbruik ontmoedigt; voer onderzoek uit naar de mogelijkheden om op termijn hetzelfde te doen voor gas- en warmteverbruik.

Reactie

Op dit punt heeft de staatssecretaris van Financiën in november 2008 reeds een reactie gegeven.

Punt 9

Verplicht nuttig gebruik van restwarmte bij elektriciteitscentrales via de milieuvergunning.

Reactie

De definitie van het begrip emissie in de Wet milieubeheer (Wm, artikel 1.1, eerste lid) heeft ook betrekking op de emissie van warmte. Het bevoegd gezag heeft hiermee vanuit de Wm de bevoegdheid om in de milieuvergunning voorschriften te verbinden aan de emissie van (rest-)warmte. Omdat de emissie van (rest)warmte als een nadelig gevolg voor het milieu is aan te merken, moet het bevoegd gezag in de milieuvergunning motiveren waarom zij al dan geen voorschriften oplegt. Dit betekent feitelijk dat de Wm voorschrijft dat het bevoegd gezag in de milieuvergunning aandacht moet geven aan de emissie van (rest)warmte en de wijze waarop die emissie moet worden voorkomen. Door de wijze waarop dit voorschrift is geformuleerd, hebben de bevoegde gezagen de ruimte om met de invulling ervan in te spelen op de specifieke lokale situaties, wat gelet op de grote diversiteit van belang is. Het rijk zal in overleg met het Interprovinciaal Overleg en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten de bevoegde gezagen op de «verplichting» van de Wm in deze wijzen. Dit punt is ook aan de orde gesteld in het rapport «warmte op stoom» dat eind december naar de Tweede Kamer is toegestuurd. In dat rapport worden ook andere aspecten besproken die erop gericht zijn het nuttig gebruik van restwarmte te stimuleren, zoals die bijvoorbeeld liggen in de sfeer van de ruimtelijke ordening (lokatiekeuze).

Punt 10

Geef producenten van duurzame elektriciteit bij voorrang toegang tot het netwerk.

Reactie

Het kabinet is voorstander van voorrang voor duurzame elektriciteit op het net. Zoals onder andere is aangegeven in de brief van 2 oktober jl. over het aansluitbeleid (Kamerstukken 29 023, nr. 63) heeft de minister van Economische Zaken een wetsvoorstel in voorbereiding waarmee voorrang voor duurzame elektriciteit wordt geregeld. Dit wetsvoorstel wordt eerdaags voor advies aangeboden aan de Raad van State en zal naar verwachting in het voorjaar van 2009 aan Uw Kamer worden aangeboden.

Punt 11

Stimuleer parkmanagement op en acquisitie voor bedrijventerreinen die gericht is op een verhoging van de energie-efficiency door betere samenwerking.

Reactie

Het kabinet vindt energie-efficiency van bedrijven zeer belangrijk en heeft doelstellingen hiervoor vastgelegd in het Duurzaamheidsakkoord en MJA3 (zie vraag 12). Energie-efficiency verbetering door betere samenwerking is complex omdat vraag en aanbod van verschillende partijen moeten aansluiten, er veel partijen bij betrokken zijn in verschillende rollen gedurende een lange tijd en de afhankelijkheid van elkaar groot is. Provincies en gemeenten kunnen hier een grote rol spelen (vergunningverlening, aanjager). Er zijn in Nederland al een aantal succesvolle initiatieven voor verhoging van energie-efficiency door betere samenwerking op bedrijventerreinen (biopark Terneuzen, Rotterdam Climate Initiative, Greenmills in westelijk havengebied Amsterdam) waarbij de gemeenten een grote rol spelen. Provincies zijn ook actief op dit gebied onder andere door het maken van een warmtekaart van Nederland waarbij onder andere restwarmtestromen in kaart worden gebracht. Het ministerie van EZ kijkt op dit moment samen met gemeenten en provincies naar de mogelijkheden voor het starten van samenwerkingsprojecten van energie-efficiency. Acties hiervoor staan beschreven in het hiervoor al genoemde rapport «warmte op stoom». Ook in het kader van het klimaatakkoord van het rijk met de gemeenten worden initiatieven genomen voor de verbetering van de energie-efficiency en het gebruik van restwarmte. Bovendien wordt bij de huidige uitvoering van het akkoord veel aandacht besteed aan onderlinge samenwerking en aan de onderlinge uitwisseling van ervaringen en praktijken tussen gemeenten.

Punt 12

Scherp de efficiencydoelstelling voor de industriële grootverbruikers aan als tegenprestatie voor de zeer lage energiebelasting die zij betalen.

Reactie

In het Duurzaamheidsakkoord is tussen overheid en bedrijfsleven afgesproken dat er in 2020 een energie-efficiencydoelstelling van 30% wordt bereikt (over de periode 2005–2020). Dit houdt een energie-efficiencyverbetering van gemiddeld 2% per jaar in voor de bedrijven gezamenlijk. Deze 2% doelstelling is ook opgenomen in het sectorakkoord met de industrie (de MJA 3) die al door een deel van de industrie is ondertekend. De overheid en de grote energie-intensieve industrie zijn in onderhandeling om een gelijkwaardige doelstelling voor deze sectoren af te spreken. Wanneer de bedrijven zich aan deze doelstelling conformeren, zullen zij voor een deel vrijgesteld worden van de energiebelasting, om zo de efficiency te stimuleren. Een ophoging van deze doelstelling is daarom ook niet realistisch, mede gezien de internationale concurrentiepositie van deze bedrijven. Daarnaast vallen alle energie-intensieve bedrijven onder het ETS (Europese emissiehandelssysteem. De verlaging van het ETS-plafond in Europees kader noodzaakt deze bedrijven al tot een inspanning om minder CO₂ uit te stoten, wat deels behaald kan worden door het verbeteren van hun energie-efficiency.

Punt 13

Bouw OV-fiets uit tot een fijnmazig huurfietsensysteem in een straal van 5 kilometer rond de 25 grootste NS-stations en de 10 grootste transferia.

Reactie

Er liggen inderdaad ook in Nederland nog kansen voor het bevorderen van het fietsgebruik op de korte afstand. Er is duidelijk een ontwikkeling te zien als het gaat om het bevorderen van het fietsgebruik in de aanpak van de bereikbaarheidsproblemen. Met name de regionale fietsverbindingen staan meer dan ooit op de agenda. In het project Fileproof worden in vijf regio's regionale fietsroutes in filegevoelige gebieden op korte termijn verbeterd. Ook in het kader van de netwerkanalyses is er veel aandacht voor de fiets. Dat is duidelijk te merken aan het grote aantal Quick-wins op het gebied van regionale fietsroutes, stationsstallingen en fietsvoorzieningen op overstappunten. Ook in het programma Randstad Urgent zal er de nodige aandacht zijn voor de fiets. Ik verwacht dat er komend jaar gestart kan worden met een aantal concrete fietsprojecten. De OV-fiets wordt sinds 1 januari 2008 zelfstandig geëxploiteerd door de NS. De NS investeert stevig in de OV-fiets en streeft ernaar het aantal ritten te laten groeien tot 1 miljoen ritten in 2011 en 1,4 miljoen in 2015. Het aantal stations met OV-fiets wordt uitgebreid. Ook werkt NS in samenwerking met de decentrale overheden aan de exploitatie op niet-stationslocaties. Op dit moment zijn er al ruim 160 locaties waar de OV-fiets gehuurd kan worden en daar komen elke maand nieuwe locaties bij. Overheden en maatschappelijke organisaties houden toezicht op de naleving van de convenantafspraken door NS. De bedrijfsvoering is geheel de verantwoordelijkheid van NS. Ook beslissingen over uitbreiding van het concept zijn volledig aan de NS.

In de Mobiliteitsaanpak is te lezen dat in deze kabinetsperiode € 50 miljoen wordt uitgetrokken voor het fietsbeleid. Daarvan komt 20 miljoen voort uit het actieplan «Groei op het spoor» en zal worden gebruikt om het grote tekort aan stationsstallingen aan te pakken. De besteding van de extra 30 miljoen uit de Mobiliteitsaanpak wordt op dit moment nog ingevuld. In het Nationaal Mobiliteitsberaad heeft de minister van V&W de decentrale overheden opgeroepen om hierover mee te denken. Er wordt aan gedacht om de helft van de extra 30 miljoen ook te investeren in de stationsstallingen. De rest van het geld zou met name ingezet kunnen worden om het totstandkomen van goede regionale woonwerk routes te stimuleren. Daarbij wil V&W gebruik maken van de ervaringen die zijn opgedaan met de stimulering van 5 van dit soort routes in het kader van Fileproof.

Punt 14

Investeer extra in verbetering van de binnenvaartvloot en de haarvaten van het netwerk van waterwegen.

Reactie

In het kamerdebat van 3 november jl. heb ik een reactie toegezegd op het actieplan Binnenvaart van de SP (dat bestaat uit 19 aanbevelingen). De staatssecretaris van V&W heeft inmiddels een reactie gegeven op het actieplan Binnenvaart van de SP, per brief aan de Tweede Kamer dd. 28 november 2008.

De minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer,
J. M. Cramer